

DUALISMUS

Obecné vymezení:

Dualismus podává odpovědi na otázky: co je to mysl, jaký je vztah mysl-tělo, jak můžeme poznat, že má někdo mysl a zakládá se na předpokladu, že **mysl a tělo jsou dvě odlišné entity**, přičemž osoba se identifikuje s myslí, s mentální rovinou. Dualismus byl atraktivní koncepcí i pro různé náboženské směry, právě proto, že předpokládá mysl na těle zcela nezávislou, která proto může přetrvat i po jeho zániku.

Verzí dualismu existuje celá řada: substanční dualismus, dualismus vlastností, jazykový dualismus, epifenomenalismus a další.

I. PLATÓN (substanční dualismus)

Nejstarší podobu dualismu, kterou je **dualismus substanční**, nalezneme u Platóna především v dialozích Faidón, Alkibiadés, Faidros a Tímáios. V substančním dualismu jsou mysl (duše) a tělo pojímány jako **dvě samostatné substance**, přičemž jedna nepotřebuje druhou ke své existenci a obě jsou na sebe navzájem neredukovatelné.

Platón popisuje vztah mezi myslí a tělem tradičně substančně dualisticky, ale doplňuje ke koncepci představu, že **mysl oživuje tělo**, tudíž pokud zmizí duše, tělo zaniká. Další autoři tuto představu dále nepřejímají, ale Platónský dualismus jako takový přetrvával jako hlavní směr ve filozofii myslí až do 20. století.

Platónův argument ve prospěch substančního dualismu: (dialog Alkibiadés)

P1: Uživatel nějaké věci a tato užívaná věc se od sebe liší.

P2: Člověk užívá své tělo.

Z: Člověk se liší od svého těla.

protiargument: Problém nacházíme v P2, kde Platón implicitně předpokládá rozdílnost mezi člověkem a jeho tělem. Pokud používáme dva termíny, např. Karel a Karlovo tělo, nemusí to nutně znamenat, že tyto termíny označují dva rozdílné objekty. Stále se může jednat o jednu substanci, pro kterou pouze používáme dvě různá označení (další příklad: Večernice/Jitřenka).

Alternativou k substančnímu dualismu je **dualismus vlastností**. Na rozdíl od SD předpokládá **jednu nezávislou substanci**, která ale nabývá **diametrálně různé vlastnosti (fyzikální, mentální)**. Tyto vlastnosti jsou na sebe navzájem nepřevoditelné, ale mentální vlastnosti jsou podmíněny existencí fyzikálních vlastností.

II. RENÉ DESCARTES (karteziánský dualismus)

Descartova koncepce je nejprominentnější verzí substančního dualismu, protože představuje základní rámec, pokládá základní otázky, pro následující práci ve filozofii myslí.

Základní tezi KD je rozlišení myslí a těla, a to na **res cogitans** – nehmotnou, nerozprostraněnou substanci myslící (mysl, osoba, Já) a **res extensa** – hmotnou, rozlehlou a nemyslíci substanci tělesnou (fyzikální tělo).

- Mysl (res cogitans): nemá žádné fyzikální vlastnosti, je nedělitelná, a tedy i nesmrtelná (nemůže se rozpadnout, tedy přestat existovat), jejím hlavním atributem je **myšlení**, tj. není duše, která by nemyslela, kdyby nemyslela, neexistovala by (proto je Descartes přinucen přiznat plně vyvinutou mysl i embryům v raných fázích vývoje). Všechny stavy myslí jsou nutně vědomé, mysl je v tomto pojetí jednoduchá, zásadní, neredukovatelná. Může existovat nezávisle na těle.
- Tělo (res extensa): nemá žádné mentální vlastnosti, je dělitelné, jeho hlavním atributem je **rozlehlost**, přičemž každé tělo je mechanické, tj. je to stroj, jehož fungování je popsitelné (až deterministicky). Oproti Platónovi Descartes přiznává, že i tělo může existovat nezávisle na myslí.

Otázky KD:

- a) Jaká je interakce mezi myslí a tělem?
Odpověď: **kauzální interakcionismus**, tj. změna v mentální substanci vyvolá kauzálně, skrze nervovou soustavu, změnu v hmotné substanci a naopak. Tato interakce se dle Descarta odehrává pravděpodobně v nějaké nepárové části mozku, která musí být dostatečně jemná, aby mohla přijímat signály a impulzy přicházející z těla, které se zobrazí na „zobrazovacím zařízení“, a to v takové podobě, která je pro mentální substanci čitelná. Tedy mysl nazírá impulzy poskytnuté tělem stejně jako my nazíráme okolí.
- b) Jak můžeme poznat, že někdo má mysl?
Odpověď: Descartes navrhuje **dva testy připsání mentálních vlastností**.
1. komplexní jazykové chování (lingvistická kompetence), tj. člověk s mentálními vlastnostmi umí produktivně užívat přirozený jazyk, tuto schopnost mechanické stroje nedokáže duplikovat
 2. komplexní chování obecně, tj. pohyby, jednání, adaptabilita a kreativita organismu
- c) Co můžeme říci o mentálních stavech?
Odpověď:
1. **teze o průsvitnosti myslí**, tj. všechny mentální stavy musí být vědomé a alespoň v principu nám dostupné
 2. **teze o nekorigovatelnosti myslí**, tj. co se našich mentálních stavů týče jsme jediní a neomylné autority, naše názory na mentální stavy nemohou být opraveny

Descartovy argumenty pro přijetí karteziánského (substančního) dualismu:

1. argument z pochybnosti
P1: Mohu pochybovat o existenci svého těla.
P2: Nemohu pochybovat o existenci sebe sama.
Z: Jsem odlišný od svého těla.

protiargument: Opět zde nacházíme problém možné existence dvou různých pojmenování pro jednu substanci. Ovšem může se jednat pouze o reprezentaci určité perspektivy na danou substanci. Mnohost perspektiv nemusí ale nutně znamenat mnohost substancí.
P1: Lois Lane může pochybovat, že Clark Kent je superman.
P2: Lois Lane nemůže pochybovat, že superman je superman.
Z: Superman a Clark Kent jsou dvě rozdílné entity.
2. argument z jasných a rozlišených percepí
P1: Mám jasnou a rozlišenou představu sebe sama jakožto myslící, nikoli rozlehlé věci.
P2: Mám jasnou a rozlišenou představu svého těla jakožto rozlehlé, nikoli myslící věci.
Z: Má mysl a mé tělo jsou dvě odlišné věci.

protiargument: To, že máme nějakou mentální představu neznamena, že se musí nutně vztahovat ke skutečné substanci ve světě, tedy nemůžeme zaručit, jak věrně idea odpovídá skutečnému stavu věci (bariéra mezi epistemologií a ontologií, tj. reprezentací, obrázkem a skutečným stavem).
3. argument z dělitelnosti
P1: Tělo je dělitelné.
P2: Mysl je nedělitelná.
Z: Mysl není totožná s tělem.

protiargument: Mentální fenomény jsou stavy nebo procesy, tj. jsou automaticky nedělitelné, ovšem problém je v tom, že je mohu popisovat pokaždé na odlišných úrovních. Jednu substanci mohu jednou popsat jako stav, jindy jako proces atd.

Výhody dualismu: intuitivní představa, vhodná pro vysvětlení náboženských zkušeností, vysvětluje intuitivně vztah tělo-mysl.

Problémy dualismu: mozek nemá význam, není vysvětleno, proč poranění mozku může působit na mentální stavy, dále je dualismus také kritizován jako příliš radikální koncepce, ve které mysl buď mám, nebo nemám, nemohou existovat stupně mysli, což není dostatečně psychologicky citlivé.

Ockhamova břitva, tj. zbytečné přidávání další substance, která není nezbytně nutná pro vysvětlení skutečnosti.

Substanciální dualismus je v dnešní době prakticky mrtev, je chápán pouze jako výchozí bod novodobých koncepcí.

Problémy karteziánského dualismu:

1. Špatné řešení problému **interakce mezi myslí a tělem** (v podstatě se o řešení vůbec nejedná). Descartes pouze zmenšuje daný problém, ale stále nevysvětluje, jak přesně se fyzikální mění v mentální.
2. **Počítání duší**, tj. mysl není individuována, není spojena s žádnou fyzickou vlastností. Proč tedy nemůžeme říci, že v našem těle působí miliony jednotlivých duší, které se promítají na naše „zobrazovací zařízení“, přičemž každá například způsobuje jeden mentální stav?
Tato námitka mimo jiné maže jakékoliv výhody pro náboženské směry.